

Η ιστορία της Κίνας

Τι να πρωτογράψει κανείς για την Κίνα και τον πολιτισμό της! Για ένα λαό που ήταν πάντα εκεί, σ' αυτή τη μεγάλη γωνιά της γης όπου ανέπτυξε έναν από τους λαμπρότερους πολιτισμούς του πλανήτη μας. Δίπλα στους επιβλητικούς ποταμούς Γιανγκ Τσε και Χουάνγκ Χο (Κίτρινο Ποταμό), οι οποίοι με τις πλημμύρες και τη λάσπη τους δημιούργησαν ζούγκλες και εύφορες πεδιάδες και στο πέρασμά τους από απόκρημνα βουνά έπλασαν ένα τοπίο ονειρικό με καταρράκτες, ορμητικούς χειμάρρους και βαθιά φαράγγια. Πολιτισμός που αναπτύχθηκε ανεξάρτητα αλλά σχεδόν παράλληλα με τους άλλους μεγάλους πολιτισμούς, κληρονομιά της γης στον άνθρωπο: το Μεσοποτάμιο, τον Αιγυπτιακό, τον Ελληνικό και τον Ινδικό. Τι θα μπορούσαμε να γράψουμε για την ιστορία ενός λαού που ανέδειξε, όχι άκοπα, το δικό του Ιπποκράτη, Σωκράτη, Πλάτωνα, Αρχιμήδη, Γαλιλαίο, Γουτεμβέργιο· που είχε τη δική του κοσμογονία και κοσμοθεωρία, που έζησε εκεί μέχρι σήμερα, απλά, γιατί δεν είχε άλλη επιλογή· και που υπάρχει σ' αυτή τη μακρινή (κοντινή πια σήμερα) γωνιά της γης, περιμένοντας υπομονετικά το μελετητή: να τον διδάξει, να τον κατευθύνει, να τον συγκινήσει, και τελικά να τον καταπλήξει (*Durant W., 1955*).

Κανείς δεν γνωρίζει από πού έρχονται οι Κινέζοι, ούτε σε ποια φυλή ανήκουν, ούτε την ηλικία του πολιτισμού τους. Τα λείψανα του «ανθρώπου του Πεκίνου», ηλικίας 1.000.000 ετών, που ανακαλύφτηκαν στην περιοχή Ζουκουντιάν κοντά στο Πεκίνο, και τα απολιθώματα του Νγκαντόνγκ, του «ανθρώπου της Ιάβας», μας επιτρέπουν να σκεφτούμε ότι ο *homo erectus*, πρόγονος ή κατ' άλλους μακρινός συγγενής του σύγχρονου σκεπτόμενου ανθρώπου (*homo sapiens*), ήταν παρών σ' αυτή την περιοχή από την πιο μακρινή αρχαιότητα. Οι έρευνες των αρχαιολόγων Άντριους στη Μογγολία και Άντερσον στη Ματζουρία δείχνουν ότι οι περιοχές αυτές κατοικούνται εδώ και 20.000 χρόνια, ενώ νεολιθικά εργαλεία μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι υπήρξε στην περιοχή ένας κινέζικος πολιτισμός που είχε συνεχή ανάπτυξη για 7.000 χρόνια. Ας σκεφτούμε όμως παράλληλα

ότι η Κεντρική Ασία δεν είναι η εστία ενός ομοιογενούς λαού, αλλά εδώ συναντάμε ένα ανομοιογενές σύνολο από ανθρώπινες φυλές που διαφέρουν στην καταγωγή, τη γλώσσα, την τέχνη, τα έθιμα, την θητική και το πολιτικό τους σύστημα. Ας αναφέρουμε επίσης ότι ο κινέζικος πολιτισμός δεν μιμήθηκε άλλους πολιτισμούς, διότι ήταν απροσπέλαστος από αυτούς. Έμεινε ανεπηρέαστος μέχρι το ταξίδι του Μεγάλου Αλεξάνδρου στα βάθη της Ασίας, κοντά στα κινέζικα σύνορα. Η Κίνα μέτρησε πολλούς πολιτισμούς να χάνονται. Λαοί πολεμικοί, πανίσχυροι και ικανοί, αγρότες και βασιλιάδες, όπως αυτοί της Βαβυλώνας, της Ασσυρίας, της Καρχηδόνας, της Φοινίκης και πολλοί άλλοι, φώτισαν για κάποιο διάστημα την αρχαιότητα και έσβησαν, σαν μετεωρίτες που καίγονται πέφτοντας στη γη. Ο κινέζικος πολιτισμός έμεινε στην περιοχή του αυθύπαρκτος, αυτόνομος και σχετικά απομονωμένος από τον υπόλοιπο κόσμο (**Σχήμα 1-1**). Ήθικός, τυπικός και εξαιρετικά πειθαρχημένος, ο Κινέζος ήταν υποταγμένος και υπάκουος σε γονείς και αδέλφια, προσκολλημένος σε παραδόσεις και τελετουργίες, με έναν αξιοθαύμαστο και απόλυτο σεβασμό στην ιεραρχία. Το Σινικό Τείχος, 3.500 χιλιόμετρα μήκος με τους 25.000 πύργους του (άρχισε να χτίζεται τον 3ο π.Χ. αιώνα από τον αυτοκράτορα Τσε Χοαν Τε) μαρτυρεί τη δόξα, την ιστορική αξία και τη σημασία του επιβλητικού κινέζικου πολιτισμού, ένα κομμάτι του οποίου εξετάζει το παρόν σύγγραμμα (*Δημητριάδης I, 1989*).

Κινέζικη κοσμογονία

Η Κίνα θεωρείται, όπως και η Ελλάδα, ο παράδεισος του ιστορικού. Επί αιώνες επίσημοι Κινέζοι αυλικοί και ιστοριογράφοι καταγράφουν με κάθε λεπτομέ-

Σχήμα 1-1.

ρεια κάθε τι που συμβαίνει στην περιφέρειά τους. Η επίγνωση των Κινέζων σοφών για την ιστορική συνέχεια, του πολιτισμού τους, οδήγησε νωρίς στην άνθιση της ιστοριογραφίας με αποτέλεσμα μια τεράστια συλλογή ιστορικών τεκμηρίων που αφορά τον ουλικό και καλλιτεχνικό πολιτισμό των δυναστειών. Οι ιστορικές πηγές θεωρούνται αξιόπιστες μόνο μετά από το έτος 800 π.Χ. Αν όμως από περιέργεια και ενδιαφέρον ακούσουμε τις ιστορίες που αυτοί διηγούνται, διαπιστώνουμε ότι δεν διστάζουν να μας δώσουν στοιχεία για την κοσμογονία του «δικού τους» κόσμου. Σύμφωνα με τις περιγραφές τους, ο Παν Κου ήταν ο πρώτος θεός που δημιούργησε το Σύμπαν. Μετά από προσπάθειες δεκαοκτώ χιλιάδων χρόνων κατάφερε να φτιάξει τον κόσμο, περίπου το έτος 2.224.000 π.Χ.! Ή πνοή του έγινε άνεμος, ο αχνός της ανάσας του σύννεφα, η κραυγή του κεραυνός, οι φλέβες του ποτάμια και η σάρκα του, η ίδια η ουσία της γης. Τα μαλλιά του έγιναν η χλόη και τα δένδρα, τα κόκαλά του τα μέταλλα, ο ιδρώτας του η βροχή, ενώ τα έντομα, που ήταν κολλημένα στη σάρκα του, έγιναν οι άνθρωποι (*Veith I, 1972*).

Κινέζικη μυθολογία

Ο Ουρανός μαζί με τη σύζυγό του Γη ήταν βασικές θεότητες των Κινέζων. Ο Ουρανός ήταν η αρχή του παντός, ο κύριος ρυθμιστής των πραγμάτων, των ουράνιων στοιχείων, της ουράνιας τάξης του σύμπαντος και της μοίρας των ανθρώπων. Οι πρώτοι βασιλιάδες, που κατά την κινέζικη μυθολογία ονομάζονται «ουράνιοι αυτοκράτορες» ή «γιοι του ουρανού» (όπως οι Αιγύπτιοι Φαραώ ονομάζονταν «γιοι του Ήλιου»), βασίλευσαν δεκαοκτώ χιλιάδες χρόνια ο καθένας και κουράστηκαν πολύ στην προσπάθειά τους να μεταμορφώσουν σε πολιτισμένους ανθρώπους τα παρασίτα, που κουβαλούσε ο Παν Κου στο δέρμα του. Ο τελευταίος ουράνιος αυτοκράτορας ήταν ο Φου Χσι (**Σχήμα 1-2**), που έζησε 2.852 χρόνια πριν από το Χριστό και με τη βοήθεια μιας πολύ μορφωμένης βασίλισσας έμαθε στο λαό του τη μουσική, τις τέχνες, τη ζωγραφική και θέσπισε το γάμο. Επιπλέον τους έμαθε να ψαρεύουν με δίχτυα, να εξημερώνουν τα ζώα και να καλλιεργούν τους μεταξοσκώληκες. Διάδοχός του έγινε μετά το θάνατό του ο Σεν Νουνγκ, που ανέπτυξε την τέχνη να γιατρεύουν οι άνθρωποι τις αρρώστιες με βότανα, έβαλε τις βάσεις της γεωργίας, δημιούργησε το εμπόριο και οργάνωσε τις αγοραπωλησίες. Γνωρίζουμε επίσης ότι στην εποχή του, περίπου το 3.000 π.Χ., οι Κινέζοι διαμόρφωσαν αιχμηρές πέτρες σε υνιά, αντικαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο τα ξύλινα. Τα πέτρινα υνιά χάραζαν βαθύτερα αυλάκια στο χώμα, αποδείχτηκαν ανθεκτικότερα από τα ξύλινα και συνετέλεσαν στην αποτελεσματικότερη προετοιμασία του εδάφους για τη σπορά. Πολύ αργότερα, το 600 π.Χ., πάλι οι Κινέζοι κατασκεύασαν σιδερένια

Σχήμα 1-2. Ο μυθικός αυτοκράτορας Φου Χσι. Θεωρείται ο συγγραφέας του βιβλίου «Τσινγκ», του «Βιβλίου των Άλλαγών», ενός από τα αρχαιότερα κλασικά κινέζικα κείμενα χρησμών και μαντικής. Μεταφράστηκε για πρώτη φορά από τα κινέζικα στα γερμανικά από τον Ρίτσαρντ Βίλχελμ, με ένα σημαντικό πρόλογο από τον Κάρλ Γιουνγκ.

αλέτρια και τα χρησιμοποίησαν για την καλλιέργεια της γης, 500 χρόνια πριν από τους Δυτικούς (Philbin T., 2003).

Ένας αυτοκράτορας, ο Χουάνγκ Τι (Σχήμα 1-3), για τον οποίο αναφέρουν οι ιστορικοί ότι ήταν ιδιαίτερα πολεμοχαρής, έμελλε να είναι ο συγγραφέας του πρώτου συγγράμματος για το βελονισμό. Βασίλεψε μόνο έναν αιώνα και έδωσε στο λαό του τη μαγνητική βελόνα (το μηχάνημα που δείχνει το Νότο) και τον

Σχήμα 1-3. Ο Αυτοκράτορας Χουάνγκ Τι. Σε αυτόν αποδίδεται η συγγραφή του αρχαίου βιβλίου ιατρικής «Νέι Κινγκ». Έζησε την τρίτη χιλιετία (2697 – 2595 π.Χ.). Ονομάστηκε «Κίτρινος Αυτοκράτορας», διότι είχε τη Γη ως το κυρίαρχο στοιχείο. Διαδέχθηκε τον «Κόκκινο Αυτοκράτορα», Σεν Νουγκ. Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία, δεν διασώζεται κανένα γραπτό έργο πριν από τον 5ο π.Χ. αιώνα. Ισως τα κλασικά κείμενα του Κίτρινου Αυτοκράτορα να αφορούν συγγραφείς μεταξύ 475 έως 221 π.Χ. (εποχή των Μαχόμενων Βασιλείων, Τσιν Σι Χοάνγκ Τι).

τροχό, κατασκεύασε τα πρώτα σπίτια από τούβλα καθώς και ένα παρατηρητήριο για τη μελέτη των άστρων και τις κινήσεις του ήλιου και της σελήνης, διόρθωσε το ημερολόγιο και προχώρησε σε ευρεία αναδιανομή της γης (George Soulie de Morant, 1955, 1972).

Η κινέζικη ιστορία

Από τη μυθολογία περνάμε στην πραγματική ιστορία, χωρίς να γνωρίζουμε επακριβώς το όριο μεταξύ των δύο. Ο σπουδαιότερος ιστορικός συγγραφέας της Κίνας θεωρείται ο Σε Μα Τσιενγκ, που ονομάσθηκε, όπως ο δικός μας Ηρόδοτος, «πατέρας της ιστορίας». Με αντικειμενικό τρόπο, με θάρρος γνώμης, με ορθή κρίση και προσπάθεια ελέγχου των πηγών που χρησιμοποιεί, ο Κινέζος ιστορικός-σοφός μάς πληροφορεί για την αρχαία Κίνα με μοναδικό τρόπο.

Την τρίτη χιλιετία προ Χριστού υπάρχει στην Κίνα σύστημα ιερογλυφικών, ημερολόγιο, συμβούλιο ιστοριογράφων, ο θεσμός του γάμου, η γνώση των θεραπευτικών βοτάνων και ο τρόπος κατασκευής του μεταξιού. Τη δεύτερη χιλιετία π.Χ. υπάρχουν ποιητικές συλλογές, έργα όπως «Κανόνες ιστορίας», «Κανόνες των Οδών», «Κανόνες των Μεταβολών». Το 837 π.Χ. οι Κινέζοι αστρονόμοι γνώριζαν και υπολόγιζαν με ακρίβεια το χρόνο προσέγγισης της γης από τον κομήτη του Haley, περιέγραφαν ότι τον βλέπουμε στη γη κάθε 76 χρόνια, και κατέγραφαν ότι η ουρά του κομήτη στρέφεται αντίθετα από την τροχιά του ήλιου και κατευθύνεται στην προέκταση της ευθείας, η οποία συνδέει το κέντρο του δίσκου του ήλιου με την κεφαλή του κομήτη (οι μετρήσεις αυτές επιβεβαιώθηκαν μετά από 23 αιώνες).

Σ' επιγραφή που βρέθηκε στην περιοχή Ανγιάνγκ επάνω σε χρησμοδοτικό οστό, αποκρυπτογραφήθηκε μια αρχαιότατη καταγραφή έκλειψης. Έγινε «την δέκατη πέμπτη ημέρα του δωδεκάτου μηνός του εικοστού ενάτου έτους της Βασιλείας του Βου Τινγκ», δηλαδή την 23η Νοεμβρίου του 1311 π.Χ., και αποδεικνύει το ενδιαφέρον για την αστρονομία και τη γνώση, που φαίνεται ότι είναι προγενέστερη από οποιαδήποτε παρόμοια στον τότε κόσμο και ιδιαίτερα στην Αίγυπτο (Unesco, 1963). Επίσης, σε αρχεία του ηγεμόνα Τσου Βεν Βενγκ του Τσου καταγράφεται ότι «κατά το τριακοστό όγδοο έτος της βασιλείας του αυτοκράτορα Τι Χσιν του Σανγκ (1137 π.Χ.) διατάχθηκε να προσφερθεί θυσία, επειδή η έκλειψη δεν έγινε την ημέρα που έπρεπε. Έγινε, κατά το ημερολόγιο, τη δέκατη έκτη μέρα του μηνός αντί της δεκάτης πέμπτης». Αν η ερμηνεία του κειμένου είναι ορθή, τότε οι Κινέζοι αστρονόμοι, ήδη από το έτος 1.200 π.Χ., ήταν σε θέση να προβλέπουν τις σεληνιακές εκλειψεις και μάλιστα με τέτοια ακρίβεια, ώστε ένα σφάλμα εικοσιτεσσάρων ωρών ήταν αρκετό και να ανησυχήσει τις αρχές. Η χρησμοδοτική επιγραφή

της Ανγιάνγκ αποδεικνύει ότι ίσως υπήρχε παρόμοια γνώση δύο αιώνες νωρίτερα.

Για πολλά χρόνια η δυναστεία των Σανγκ ήταν για τους ιστορικούς δυναστεία μυθική, μέχρι που μια ανασκαφή το 1920 στις πεδιάδες του Κίτρινου Ποταμού έφερε στο φως 100.000 ενεπίγραφα θραύσματα και τους έδωσε ιστορική υπόσταση. Ο Πίτερ Χέσλερ σ' ένα εκπληκτικό άρθρο του, που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό National Geographic τον Ιούλιο του 2003, αναφέρει το εξής περιστατικό: το 1899, ένας φαρμακοποιός μιας περιοχής της ανατολικής Κίνας ζήτησε ένα όστρακο χελώνας (συγκεκριμένα το κοιλιακό τμήμα), για να παρασκευάσει από αυτό ένα φάρμακο, το οποίο θα θεραπευει από την ελονοσία ένα άρρωστο, συγγενή του Γιουάνγκ, ενός κλασικού μελετητή, αξιωματούχου της δυναστείας των Τσινγκ. Πριν τρίψουν το όστρακο για να γίνει σκόνη, κάποιος παρατήρησε ότι πάνω του ήταν χαραγμένοι παράξενοι χαρακτήρες, που έμοιαζαν με αυτούς της κινέζικης γλώσσας. Ο Γιουάνγκ, ειδικός στα αρχαία κινέζικα κείμενα, κατάλαβε ότι πρόκειται για μια πρώιμη μορφή κινέζικης γραφής, γεγονός που οδήγησε στην ανακάλυψη του πρώιμου κινέζικου πολιτισμού που έζησε από το 1600 έως το 1045 π.Χ. στις πεδιάδες του Κίτρινου Ποταμού. Το στοιχείο αυτό ενθουσίασε τους αρχαιολόγους και συμπληρώθηκε με τον καιρό από πλήθος άλλων ευρημάτων. Το 1976, βρέθηκε ο τάφος της Κας Χάο, συντρόφου του Βασιλιά των Σανγκ, που περιείχε πάνω από 1900 ευρήματα από νεφρίτη, χαρακτικά σε οστό, χαλκό, 195 αγγεία, 16 σκελετούς ανθρώπων και 6 σκύλων. Τα ευρήματα ζύγιζαν 1,5 τόνο ! (Χέσλερ Π., 2003).

Όμως, ο λαός της Κίνας έχει ταυτιστεί περισσότερο με τους Χαν. Οι Κινέζοι μέχρι και σήμερα αυτο-αποκαλούνται «Χαν Ρεν», δηλαδή «λαός των Χαν». Η δυναστεία των Χαν είναι από τις μακροβιότερες δυναστείες στην ιστορία της Κίνας. Παρέμεινε στην εξουσία για πάνω από τέσσερις αιώνες και ήταν σύγχρονη της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας στη Δύση. Η γραμμή του χρόνου (Σχήμα 1-4) θα διαφωτίσει τον αναγνώστη σχετικά με τις ιστορικές περιόδους της κινέζικης ιστορίας.

Η κινέζικη φιλοσοφία

Διακεκριμένοι ιστορικοί αναφέρουν ότι, αν οι Ινδίες είναι η χώρα της μεταφυσικής και της θρησκείας, η Κίνα είναι η γη της ουμανιστικής φιλοσοφίας, χωρίς θεολογικές τάσεις. Σε ολόκληρη τη φιλοσοφία των Κινέζων το μόνο μεταφυσικό έργο που υπάρχει είναι το περίφημο «Ι Κινγκ» ή «Ι Τσινγκ» ή «το Βιβλίο των Μεταμορφώσεων» ή «το βιβλίο των Αλλαγών» (Yi Jing, 11ος αιώνας π.Χ.). Για αιώνες χρησιμοποιήθηκε ως βιβλίο χρηστών. Μπορούσε κανείς, έλεγαν οι σοφοί, να κατανοήσει όλους τους φυσικούς νόμους, αν αποκωδικοποιούσε τα μυστικά και τη σοφία που

επιμελώς κρύβονταν πίσω από τα 64 «χσιανγκ», τα τρίγραμμα και τα εξάγραμμα από στοιχεία Γιν και Γιανγκ. Θεωρείται το πιο αινιγματικό βιβλίο της Κίνας, ίσως και το πιο δυσνότο. Ακόμη και ο Κομφούκιος, ο οποίος θεωρείται ο μεγαλύτερος φιλόσοφος της Κίνας -σε ηλικία εβδομήντα ετών- έλεγε για το βιβλίο αυτό ότι, αν του δίνονταν μερικά ακόμη χρόνια ζωής, θα τα αφιέρωνε στη μελέτη του «Ι Κινγκ», με την ελπίδα ότι έτσι θα απέφευγε να περιπέσει σε μεγάλα σφάλματα.

Επί αιώνες ολόκληρους οι Κινέζοι φιλόσοφοι ανέλυσαν και ερμήνευσαν το βιβλίο αυτό. Λέγεται ότι ακόμη και ο φυσικός Λάιμπνιτς (Leibnitz) ασχολήθηκε με τη μελέτη των εξηνταεσσάρων διαγραμμάτων και εφάρμοσε σε αυτά το δυαδικό μαθηματικό σύστημα, στο οποίο στηρίζεται η λογική των ηλεκτρονικών υπολογιστών. Λέγεται, επίσης, ότι η αρχική διδασκαλία που εμπεριέχει το βιβλίο, δόθηκε στον κόσμο από το θρυλικό αυτοκράτορα Φου Χσι, ενώ γύρω στο 1150 π.Χ. ο βασιλιάς Γουέν και ο γιος του, Δούκας των Τσου, μελέτησαν αυτή τη διδασκαλία, την ταξινόμησαν και πρόσθεσαν σε αυτήν διάφορα σχόλια (Βελισσαρόπουλος Δ., 1981).

Στην ουσία της η κινέζικη φιλοσοφία ήταν κοσμογονική μέχρι τον 5ο π.Χ. αιώνα. Η αντίθεση Γιν-Γιανγκ, Ουρανός και Γη, είναι οι εκφάνσεις πάνω στις οποίες θεμελιώθηκε ο κινέζικος πολιτισμός. Η ένωση του Ουρανού (Γιανγκ) και της Γης (Γιν) δίνει το Τάο, την Παγκόσμια Ουσία, τον Υπέρτατο Λόγο, τον Απόλυτο Ρυθμιστή των πάντων, την Αιώνια Αρχή.

Οι Κινέζοι φιλόσοφοι δέχονται ότι η φύση δεν έχει ούτε αρχή ούτε τέλος. Αδιαφορούν για την προέλευση του κόσμου και υποστηρίζουν ότι είναι μάταιο να αναζητούν την αρχή των δημιουργημάτων. Πιστεύουν ότι το γιατί και το πώς δεν θα το μάθουμε ποτέ. Παρομοιάζουν το σύμπαν μ' ένα μεγάλο αργαλειό, του οποίου μόνο την κίνηση μπορούμε να παρακολουθήσουμε. Την αρχή του νήματος δεν πρόκειται να τη βρούμε ποτέ. Ξεκίνησαν τον κόσμο τους με τη φιλοσοφική κίνηση του Ταϊσμού και μετά αφέθηκαν απερίσπαστοι στη μελέτη των φυσικών φαινομένων (μέχρι ο Κομφούκιος να ασχοληθεί με τον άνθρωπο), τα οποία αντί να τα καθυποτάξουν, προσπάθησαν να εναρμονίσουν τη ζωή τους με αυτά.

Οι αρχαίοι Κινέζοι δεν ανέπτυξαν ποτέ την έννοια αιτίας – αιτιατού. Δεν ψάχνουν στη μελέτη της φύσης να απομονώσουν ένα στοιχείο, να το μελετήσουν μακριά από τη ρίζα του, δηλαδή μακριά από το σύστημα και το περιβάλλον μέσα στο οποίο λειτουργεί και συνεργάζεται. Θεωρούν τη φύση ως ένα τεράστιο αδιαφοροποίητο καλούπι – μήτρα, που περιέχει μέσα της μια δυναμική αρμονία και ενέργεια και κρατά τα στοιχεία της σε αιώνια κίνηση και συνεχή αυτορρύθμιση. Επομένως, όταν οι Κινέζοι μελετούν τη φύση, εξετάζουν την κίνηση των πραγμάτων στις σταθερές δυναμικές τους σχέσεις. Η βάση της κινέ-

